

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№4 (2)

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026
APREL

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic Resource Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

BYUDJET SUBYEKTLARI ISHTIROKINI QISQARTIRISH ASOSIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	16
PhD. Mahmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODEL: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL.....	25
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz Maxmudovich	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI.....	30
Atamurodov Saidmurad Yaxyoyevich, Sindarova Aziza Musurmon qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	42
Xasanov Sardor Xazratkulovich	
IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	50
Axmedov Xasanjon Muxamadovich	
IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	55
Axmedov Xasanjon Muxamadovich	
ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI.....	60
Hayitov Jamshid Xolboyevich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	65
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	
DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDIT FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	70
Xamidova Zarifa Urol qizi	
ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	74
Ismailova Shaxnoza Uktamovna	
XIZMATLAR SEKTORI RIVOJLANISHINING KAMBAG'ALLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMI.....	77
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich	
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	84
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	89
Ismailova Shaxnoza Uktamovna	
MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODEL: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL.....	94
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz	
ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI.....	100
Hayitov Jamshid Xolboyevich	
IMPROVING THE EFFICIENCY OF BANKS' GREEN FINANCING IN UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN.....	105
Maxmudov Rahimjon	
MAHALLIY BUDJETLAR MUSTAQILLIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA YANADA OSHIRISH.....	109
Abduraxmonova Gulmira	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR.....	114
Teshabayev Dilmurod Boxodir o'g'li	

FARG 'ONA VILOYATINING INNOVATSION RIVOJLANISHI.....	120
Tuychieva Odina Nabiyeвна	
INDICATORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE "GREEN" ECONOMY.....	131
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICH LARI.....	140
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	
KORPORATIV BOSHQARUVNING XALQARO TAJRIBASI VA UNING QIYOSIY TAHLILI.....	144
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	149
Xasanov Sardor Xazratkulovich	
IQTISODIY XAVFSIZLIKNING INSTITUSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	156
Odinayev Ravzatullo Asatulloevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MOLIVAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	161
Karimov Alibek Valievich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA FRANCHAYZING TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA PLATFORMA MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	167
Xodjayeв Anvar Rasulovich, Nasimov Dilshodbek Hotam o'g'li	
"O'ZBEKISTON GTL" MAHSULOTLARINING FIZIK-KIMYOVIY XOSSALARI VA ULARNI KOMPOUDIRLASH ASOSIDA EKOLOGIK TOZA YOQILG'ILAR OLIISH ISTIQBOLLARI.....	173
Ro'ziyev Aliakbar, Hayitov Ruslan, Mavlonov Shohrux	
HUDUDIY MEHNAT BANDLIGINI TA'MINLASHDA AVTOSERVIS KORXONALARINING ROLI.....	179
Marqayev Xurshid Aliqulovich	
ASOSIY VOSITALAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	183
Zaripova Sayohat Zafarovna	
XIZMATLAR SOHASINI BOSHQARISHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR: AGROTURIZM VA RAQAMLI XIZMATLAR ASOSIDA TAHLIL (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA).....	188
Oktamjonova Gulira'no Ikromjon qizi	
BUXORO VILOYATI UY XO'JALIKLARI HAYOT SIFATI VA IJTIMOIIY-IQTISODIY AHVOLI: SO'ROVNOMA NATIJALARI TAHLILI.....	192
Nizomov Asliddin, Musulmonova Shahlo, Izzatullayeva Ma'mura	
DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES..	199
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
QORA METALLURGIYA SANOATI VA ULARNING ISHLATILISHI.....	203
Sarimsakov Alisher Ubaydullaevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	209
Yusupov Farhod Adamboyevich	
TASVIRLARDAN YO'L BELGILARINI TANIB OLIISH ALGORITMLARI VA DASTURIY VOSITASINI ISHLAB CHIQISH.....	214
Toyirov Akbar Xasanovich, Yuldoshov Abdurahmon Baxtiyorovich	
OLIIY TA'LIMNI MOLIVALASHTIRISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBASI: SINGAPUR MISOLIDA.....	218
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	

MA'LUMOTLARGA ASOSLANGAN TURIZM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI.....	222
Ashurova Shaxnoza Almasovna	
DAVLAT XARIDLARI BO'YICHA BYUDJET MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI ICHKI AUDITNING ANALITIK KO'RSATKICHLARI ASOSIDA BAHOLASH.....	226
Meliboyev Askar Eshmuratovich	
ГЛИНИСТЫЕ СЛАНЦЫ ЦЕНТРАЛЬНОГО И ЮЖНОГО УЗБЕКИСТАНА КАК СЫРЬЕВАЯ СМЕСЬ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ПОРТЛАНДЦЕМЕНТА.....	231
Карабаев А.М., Абдуллаева Д.Ф., Абдуллаев У.Х. Андакулова Н.Н.	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ.....	237
Садиков Жaxonгир Носирджанович, Даулетмуратова Дилбар Калмуқанмед кизи	
РАЗРАБОТКА МЕХАТРОННОГО МОДУЛЯ ДЛЯ ВЫРАВНИВАНИЯ ПОВЕРХНОСТИ МЕТАЛЛА ПОСЛЕ ЗАЛИВКИ.....	243
Мирджуроев Сарвар Алишер угли	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING TA'SIRI ..	246
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI	250
O'rinboev Ulug'bek Otabekovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ПОРИСТОЙ СТРУКТУРЫ И ВЛАГОПОГЛОЩАЮЩИХ СВОЙСТВ КОМПОЗИТНОГО ВЯЖУЩЕГО	259
Тургунбаев Уринбек, Шарипова Дилафруз, Худойбердиев Жамшид	
ИССЛЕДОВАНИЕ НАПРЯЖЕННО-ДЕФОРМИРОВАННОГО СОСТОЯНИЯ ЯЧЕЙКИ СВЕТОПРОЗРАЧНОГО ОГРАЖДЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЙСТВИИ ЛОКАЛЬНОЙ СЕЙСМИЧЕСКОЙ НАГРУЗКИ.....	265
Давронов Олимбек, Туляганов Азиз	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARNING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	271
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
RAQAMLI IQTISODIYOTNING TURIZMDA MOHIYATI VA AHAMIYATI.....	276
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna	
MINTAQAVIY SANOAT KORXONALARINING BIZNES JARAYONLARINI TAHLIL QILISH VA BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI (BPM, LEAN VA SIX SIGMA YONDASHUVLARI MISOLIDA) ..	279
Azimova Maxfuza Rashidovna	
QURILISH SANOATI KORXONALARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ULARNI EKOLOGIK BOSHQARISH TAMOIYILLARI	284
Xolov Xamza Tojiddinovich	
O'ZBEKISTONDA AHOLINI QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BILAN TA'MINLASHNING IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: EKONOMETRIK TAHLIL VA PROGNOZLASH	292
Matjonov Bekjon Ravshonbekovich, Ibragimova Nodira Kadamovna	
A THEORETICAL MODEL LINKING GENDER EQUALITY AND MANAGEMENT EFFICIENCY.....	297
Ochilova Intizor Sadikovna	
QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELIDAN KUTILAYOTGAN DAROMADGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODEL ORQALI BAHOLASH.....	303
Sindarov Fazliddin Kaxramonovich	
MAMLAKAT KIMYO SANOATIDAGI KORXONALAR FAOLIYATIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH JARAYONI VA ULARNING TAHLILI.....	312
Odilova Malika Abdushukur qizi	

MAMLAKAT KIMYO SANOATIDAGI KORXONALAR FAOLIYATIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH JARAYONI VA ULARNING TAHLILI

Odilova Malika Abdushukur qizi

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti o'qituvchisi, odilovamalika147@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada sanoat korxonalarida mehnat, moddiy va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish masalalari "O'zkimyosanoat" AJ misolida o'rganilgan. Tadqiqotda iqtisodiy-tahliliy, normativ-taqqoslama va tizimli yondashuv asosida resurslardan foydalanish holati tahlil qilingan. Mehnat unumdorligi, moddiy resurslar sarfi va moliyaviy natijalarni yaxshilashga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy chora-tadbirlar majmuasi asoslab berilgan. "O'zkimyosanoat" AJ korxonalarida resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish, kadrlar salohiyatini rivojlantirish va investitsiya faoliyati samaradorligini oshirish hisobidan ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshligini yuksaltirish yo'llari taklif etilgan.

Kalit so'zlar. Sanoat korxonalari, resurslar samaradorligi, mehnat resurslari, moddiy resurslar, moliyaviy resurslar, resurs tejamkor texnologiyalar, mehnat unumdorligi, korxonalar raqobatbardoshligi, "O'zkimyosanoat" AJ, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm.

KIRISH

Qurilish materiallari sanoati mamlakat iqtisodiyotining strategik tarmoqlaridan biri bo'lib, infratuzilma obyektlari, uy-joy qurilishi hamda sanoat loyihalarining uzluksiz amalga oshirilishini ta'minlaydigan asosiy xomashyo va tayyor mahsulotlar bilan ta'minlaydi. Mazkur tarmoqning rivojlanish darajasi nafaqat qurilish sohasining barqaror faoliyatiga, balki hududiy iqtisodiy o'sish sur'atlari, bandlik darajasi va investitsion faollikning oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli qurilish materiallari sanoatini modernizatsiya qilish masalasi mamlakat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Modernizatsiya sanoat tarmoqlarida texnologik samaradorlikni oshirish, energiya va resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish hamda mahsulot sifatini xalqaro standartlar darajasiga yetkazishga qaratilgan tizimli jarayon hisoblanadi. Davlat tomonidan qabul qilingan qator strategik qarorlar va farmonlarda sanoatni modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish quvvatlarini yangilash va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy raqobatbardoshlikni kuchaytirish muhim vazifa sifatida belgilangan. Ushbu hujjatlarda, xususan, qurilish materiallari ishlab chiqarishni kengaytirish, import o'rnini bosuvchi va eksportbop mahsulotlar ulushini oshirish, shuningdek, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Namangan viloyati iqtisodiy salohiyati va demografik o'sish sur'atlari yuqori bo'lgan hududlardan biri bo'lib, bu holat qurilish ishlari hajmining izchil oshib borishiga sabab bo'lmoqda. So'nggi yillarda viloyatda uy-joy qurilishi, ijtimoiy infratuzilma obyektlari va ishlab chiqarish majmualari barpo etilishi faollashgan. Natijada qurilish materiallariga bo'lgan ichki talab keskin oshib, mazkur tarmoqda faoliyat yuritayotgan korxonalar soni va ularning ishlab chiqarish hajmi kengayib bormoqda. 2024-yilda viloyatda bajarilgan qurilish ishlari hajmining o'sishi va bu jarayonda kichik va mikrofirmalar hamda norasmiy sektorning sezilarli ulushi mavjudligi hududiy iqtisodiyotda mazkur tarmoqning muhim o'ringa ega ekanligini ko'rsatadi.

Davlat tomonidan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qaror va farmonlar Namangan viloyatida qurilish materiallari ishlab chiqaruvchi subyektlar faoliyatini jonlantirishga xizmat qilmoqda. Biroq amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, mavjud ishlab chiqarish quvvatlarining muayyan qismi eskirgan texnologiyalar asosida ishlamoqda, bu esa mahsulot tannarxining yuqori bo'lishiga, energiya sarfining ortishiga va raqobatbardoshlikning pasayishiga olib kelmoqda. Shu jihatdan modernizatsiya jarayonlarini jadallashtirish va investitsiyalarni aynan texnologik yangilanishga yo'naltirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Modernizatsiya jarayonlarining iqtisodiy ahamiyati faqat ishlab chiqarish hajmining oshishi bilan cheklanmaydi. Ushbu jarayonlar mahsulot tannarxini pasaytirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish,

energiya va resurs tejamkorligini ta'minlash hamda ekologik barqarorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Davlat strategik hujjatlarida belgilangan "yashil iqtisodiyot" tamoyillari doirasida qurilish materiallari sanoatida energiya tejamkor va ekologik xavfsiz texnologiyalarni joriy etish ustuvor vazifa sifatida ilgari surilmoqda. Bu esa uzoq muddatli istiqbolda korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash va tashqi bozorlarda raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Namangan viloyati misolida qurilish materiallari sanoatini modernizatsiya qilish hududiy rivojlanish siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Mamlakat miqyosida qabul qilingan iqtisodiy islohotlar va sanoatni rivojlantirishga qaratilgan farmonlar hududlar kesimida differensial yondashuvni talab etadi. Bu esa viloyatning xomashyo bazasi, mehnat resurslari, logistika imkoniyatlari va ichki bozor talabini hisobga olgan holda modernizatsiya strategiyasini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Shu bois mazkur maqolada Namangan viloyati misolida qurilish materiallari sanoatida modernizatsiya jarayonlariga ta'sir etuvchi asosiy omillar, jumladan investitsiyalar, texnologik yangilanish, mehnat resurslari sifati, energiya samaradorligi va institutsional muhitning iqtisodiy ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari hududiy investitsion siyosatni takomillashtirish, sanoat modernizatsiyasini jadallashtirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qilishi bilan amaliy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro tadqiqotlar modernizatsiyani "sanoat ichidagi o'zgarishlarni boshqarish" nuqtai nazaridan ko'rib, texnologik yangilanish, tashkilot ichidagi jarayonlarni optimallashtirish va innovatsion boshqaruvni asosiy harakatlantiruvchi omillar deb biladi. Adabiyotlarda o'zgarishni boshqarish (change management) modernizatsiyaning muvaffaqiyatini belgilaydigan omil sifatida katta e'tibor olgan[1].

J.Antonio va Sánchez-Garrido[2] so'nggi umumiy tahlillar raqamlashtirish, ma'lumotlar tahlili va avtomatlashtirish (masalan, AI va IoT) qurilish materiallari ishlab chiqarishining samaradorligini oshirishda asosiy rol o'ynashini ko'rsatadi — bu operatsion xarajatlarni kamaytiradi va mahsulot sifatini barqaror yaxshilaydi- deb ta'kidlashadi.

Energiya intensiv sanoatlar — xususan tsement va betonga asoslangan ishlab chiqarish — karbon chiqindilarini kamaytirish bo'yicha global muammolarga duch keladi[3]. Yangi izlanishlar energiya tejamkor materiallar (aerogellardan tortib, bio-simobgacha) va ishlab chiqarish protsesslarida CCUS (carbon capture) hamda yonilg'i almashtirish usullariga e'tibor qaratadi. Bu yangiliklar tannarx va atrof-muhit yukini kamaytirishi mumkin[4].

Mahalliy tadqiqotlar mamlakatda mavjud xomashyo zaxiralari, past ishlab chiqarish darajasi va texnologik eskirganlikni ko'pincha qayd etadi; lekin hamkorlikdagi investitsiyalar va davlat dasturlari sanoatni modernizatsiyaga yo'naltirish imkoniyatlarini yaratmoqda. Mahalliy ilmiy maqolalar mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash va import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni kuchaytirishni taklif qiladi[5].

Namangan misolida so'nggi yillarda yirik investitsiyalar va loyihalar e'lon qilinishi hududiy sanoatni rivojlantirish imkoniyatlarini oshirmoqda; shu bilan birga hududdagi ko'plab kichik ishlab chiqaruvchilar texnologik yangilanishni talab qiladi. Lokal tahlillar logistika cheklovlari va kichik korxonalar tuzilmasi modernizatsiyani sekinlashtiruvchi omil ekanligini ko'rsatadi[6].

O'zbek olimlari va tahlilchilari innovatsion boshqaruv mexanizmlarini, klasterlash va davlat-xususiy sheriklik modelini joriy etish orqali sanoatni modernizatsiyaga jalb qilish mumkinligini ta'kidlaydilar. Shuningdek, kadrlar malakasini oshirish va kredit-moliyaviy qo'llab-quvvatlashni muhim element deb ko'radi[7].

Umuman olganda, xorijiy va mahalliy adabiyotlar qurilish materiallari sanoatining modernizatsiya jarayonlari ko'p o'lchovli va o'zaro bog'liq omillar (texnologiya, energiya, xomashyo, institutsional qo'llab-quvvatlash, kadrlar) orqali amalga oshirishini ko'rsatadi. Namangan viloyati kabi hududlar uchun eng samarali yondashuv — global yutuqlarni (raqamlashtirish, energiya samaradorligi, yangi materiallar) mahalliy resurslar va siyosiy imkoniyatlar bilan uyg'unlashtirishdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda quyidagi uslubiy yondashuvlar qo'llanildi:

Iqtisodiy-tahliliy usullar – "O'zkimyosanoat" AJ korxonalarida mahsulot ishlab chiqarish hajmi, mehnat resurslari, moddiy resurslar sarfi va investitsiya ko'rsatkichlarini tahlil qilish.

Normativ-taqqoslama tahlil – resurs sarfi ko'rsatkichlarini me'yoriy darajalar va ilg'or korxonalar tajribasi bilan taqqoslash.

Ekspert baholash usuli – resurslardan samarali foydalanishga ta'sir etuvchi omillarni guruhlash va ularning ta'sir darajasini belgilash.

Tizimli yondashuv – mehnat, moddiy va moliyaviy resurslar o‘zaro bog‘liqligida ko‘rib chiqilib, kompleks tashkiliy-iqtisodiy mexanizm shakllantirildi.

Mehnat resurslari bo‘yicha mehnat unumdorligi, ish vaqtidan foydalanish koeffitsienti, xodimlar malakasi, moddiy resurslar bo‘yicha xom ashyo va energiya sarfining birlik mahsulotga nisbati, moliyaviy resurslar bo‘yicha esa rentabellik, investitsiyalarni o‘zlashtirish darajasi va pul oqimlari kabi ko‘rsatkichlar asosiy mezon sifatida tanlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

“O‘zkimyo sanoat” AJ tizimida resurslar holati. “O‘zkimyo sanoat” AJ tizimidagi korxonalarda so‘nggi yillarda tovar mahsulot hajmlari hamda eksport ko‘rsatkichlari izchil o‘smoqda. Shu bilan birga, qator manbalarda moddiy-texnika bazaning eskirganligi, energiya sarfining yuqoriligi va resurs tejankor texnologiyalarni joriy etish zarurati ta‘kidlanadi.

2017 - yil yanvar–sentyabr oylarida tarmoq korxonalarida 1866,3 mlrd so‘mlik tovar mahsulot, 820,57 ming tonna mineral o‘g‘itlar ishlab chiqarilgani, eksport rejalari orttirib bajarilgani qayd etilgan bo‘lsa, keyingi yillarda ham mahsulot hajmlarining o‘sishi resurslardan yanada unumli foydalanishni talab etmoqda.[5]

Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi. Ilmiy tadqiqotlarda sanoat korxonalarida mehnat samaradorligini oshirish uchun tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni takomillashtirish, ish vaqtidan foydalanishni yaxshilash, mehnat sifatini oshirish muhimligi ta‘kidlanadi. Mehnat resurslaridan samarali foydalanish quyidagi omillar bilan belgilanadi:

- mehnat unumdorligini oshirish;
- mehnatni ilmiy asosda taqsimlash va kooperatsiyalash;
- xodimlar malakasini oshirish, qayta tayyorlash;
- rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish;
- mehnat sharoitlarini yaxshilash.

1. “Navoiyazot” AJ

“Navoiyazot” AJ O‘zbekiston kimyo sanoatining eng yirik korxonalaridan biri bo‘lib, asosan ammiak, karbamid, polivinilxlorid (PVX) va azotli o‘g‘itlar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. So‘nggi yillarda korxonada yirik investitsiya loyihalari amalga oshirilib, jumladan, ammiak va karbamid ishlab chiqarish quvvatlari modernizatsiya qilingan. Korxonada yiliga yuz minglab tonna mineral o‘g‘itlar ishlab chiqarish quvvati mavjud bo‘lib, mahsulotlar ichki bozor bilan bir qatorda eksportga ham yo‘naltiriladi.

Iqtisodiy jihatdan, “Navoiyazot”da resurslardan samarali foydalanish texnologik modernizatsiya va energiya tejankor texnologiyalarni joriy etish orqali ta‘minlanmoqda. Bu esa mahsulot tannarxini pasaytirish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

2. “Farg‘onaazot” AJ

“Farg‘onaazot” AJ azotli o‘g‘itlar, ammiak selitrasi va karbamid ishlab chiqarishga ixtisoslashgan strategik korxonalar hisoblanadi. Korxonalar Farg‘ona vodiysida joylashgan bo‘lib, qishloq xo‘jaligi uchun muhim bo‘lgan mineral o‘g‘itlarni yetkazib berishda yetakchi o‘rin tutadi.

Korxonalar faoliyatida resurslardan foydalanish samaradorligi, ayniqsa, xom ashyo va energiya sarfini optimallashtirish orqali ta‘minlanadi. Bu esa mahsulot ishlab chiqarish hajmini barqaror saqlash va ichki bozor ehtiyojini qondirishga xizmat qiladi.

3. “MAXAM-Chirchiq” AJ

“MAXAM-Chirchiq” AJ O‘zbekistondagi eng yirik azotli o‘g‘itlar ishlab chiqaruvchi korxonalardan biri bo‘lib, ammiak, ammiak selitrasi, karbamid va ammoniy sulfat kabi mahsulotlar ishlab chiqaradi. Korxonada yiliga 695,8 ming tonna ammiak ishlab chiqarish quvvati mavjud bo‘lib, 2023-yilda amalda 538 ming tonna atrofida ishlab chiqarish rejalashtirilgan.

2023 - yil yakunlariga ko‘ra, korxonada 2,45 trln so‘mlik mahsulot ishlab chiqarilgan, sof foyda esa 221,3 mlrd so‘mni, rentabellik darajasi 11,1% ni tashkil etgan. Bu ko‘rsatkichlar resurslardan nisbatan samarali foydalanilayotganini ko‘rsatadi.

4. “Ammofos-MAXAM” AJ

“Ammofos-MAXAM” AJ fosforli o‘g‘itlar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan bo‘lib, mamlakatda ammos fosfor ishlab chiqarish bo‘yicha yetakchi korxonalar hisoblanadi. Birja ma‘lumotlariga ko‘ra, korxonalar tomonidan ammos fosfor ishlab chiqarish hajmi o‘n minglab tonna miqdorida tashkil etadi (masalan, 14,5 ming tonna partiyalar).

Korxonalar resurslardan samarali foydalanish asosan fosforit xom ashyosini qayta ishlash texnologiyalarini takomillashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish orqali ta‘minlanadi. Bu esa mahsulot sifatini oshirish va eksport salohiyatini kengaytirishga xizmat qiladi.

5. “Dehqonobod kaliy zavodi” AJ

“Dehqonobod kaliy zavodi” AJ kaliyli o‘g‘itlar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan bo‘lib, mamlakatning

eksportga yo'naltirilgan kimyo sanoati korxonalaridan biri hisoblanadi. Korxonada kaliy xomashyosini chuqur qayta ishlash asosida yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqariladi.

Korxonada faoliyatida resurslardan samarali foydalanish kon resurslarini ratsional o'zlashtirish va qayta ishlash texnologiyalarini takomillashtirish bilan bog'liq bo'lib, bu eksport tushumlarini oshirishga xizmat qiladi (1-rasm).

1-rasm. Kimyo sanoati korxonalarining ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'm)

“O'zkimyo sanoat” tarmog'ida kadrlar salohiyatini rivojlantirish, xodimlarni o'qitish va qayta tayyorlash, inson resurslarini boshqarishga alohida e'tibor qaratilmoqda, bu esa mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun muhim tashkil etuvchi hisoblanadi.

Moddiy resurslardan foydalanish samaradorligi. Kimyo korxonalarida energiya va xom ashyo sarfining yuqoriligi mahsulot tannaxsini oshirayotgan asosiy omillardan biri sifatida ko'rsatiladi. Bunda moddiy resurslardan samarali foydalanish quyidagi yo'nalishlarni talab qiladi:

- resurs tejamkor va energiya samarador texnologiyalarni joriy etish;
- xom ashyo va yarim tayyor mahsulotlar yo'qotishlarini kamaytirish;
- qayta ishlash va chiqindilarni ikkillamchi resurs sifatida qo'llash;
- ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish va monitoring qilish.

“O'zkimyo sanoat” AJ tizimida amalga oshirilayotgan yirik investitsion loyihalar, jumladan, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan dasturlar moddiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi. Tarmoq korxonalarida investitsiya loyihalarini amalga oshirish, asosiy fondlarni modernizatsiya qilish uchun moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash va boshqarish ustuvor ahamiyatga ega. 2017 - yilda “O'zkimyo sanoat” AJ korxonalaridan tomonidan 167,45 mln dollar miqdorida investitsiyalar o'zlashtirilgani, shu jumladan bir qator yirik loyihalar amalga oshirilgani qayd etilgan. Umumiy qiymati 2,4 mlrd dollarga teng 7 ta davlat kafolati ostidagi loyihalar amalga oshirilishi moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun katta imkoniyat yaratgan.

Moliyaviy resurslar samaradorligi quyidagi ko'rsatkichlar orqali baholanadi:

- mahsulot rentabellik darajasi;
- investitsiyalarning qoplanish muddati;
- aktivlar aylanish tezligi;
- pul oqimlarining barqarorligi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijasida “O'zkimyo sanoat” AJ korxonalarida mehnat, moddiy va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlar asoslab berildi:

Mehnat resurslari bo'yicha:

- kadrlar salohiyatini rivojlantirish dasturlarini kengaytirish;
- mehnat unumdorligini oshirishga qaratilgan rag'batlantirish tizimini takomillashtirish;
- ish vaqtidan foydalanishni tahlil qilish va unumsiz sarflarni qisqartirish;
- mehnat jarayonlarini raqamlashtirish va mehnat natijadorligini baholash mezonlarini joriy etish.

Moddiy resurslar bo'yicha:

- energiya tejamkor texnologiyalar va zamonaviy uskunalarni joriy etishni jadallashtirish;
- xom ashyo sarfi me'yorlarini qayta ko'rib chiqish va yoqotishlarni kamaytirish;
- chiqindilarni qayta ishlash va ikkillamchi resurslardan foydalanishni kengaytirish;
- resurslar harakatini doimiy monitoring qiladigan axborot tizimlarini joriy etish.

Moliyaviy resurslar bo'yicha:

investitsiya loyihalarini loyihalashda resurs tejamkorlik va ekologik samaradorlik mezonlarini asosiy talab sifatida belgilash;

- moliyaviy natijalarni to'liq qamrab oluvchi menejment hisobini rivojlantirish;
- investitsiyalarning rentabellik darajasini chuqur tahlil qilish va samarasiz yo'nalishlarni qisqartirish.

Kompleks yondashuv bo'yicha:

- mehnat, moddiy va moliyaviy resurslarni yagona korporativ boshqaruv tizimi doirasida integratsiyalash;
- resurslardan foydalanish samaradorligini aks ettiruvchi kompleks indeksli ko'rsatkichni joriy etish;
- “O'zkimyo sanoat” AJ tizimida korxonalar kesimida resurs samaradorligi bo'yicha reyting tuzib borish.

Ushbu takliflarni amaliyotga joriy etish “O‘zkimyosanoat” AJ korxonalarida resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, mahsulot tannarxini pasaytirish va tarmoqning raqobatbardoshligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 03.04.2019-yildagi “Kimyo sanoatini yanada isloh qilish va uning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-4265-son qarori <https://share.google/4bpcLVDVvchH5UVwo>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni <https://share.google/Cvr4gb2JctR5qSvcs>
3. Abdukarimov B.A. Sanoat iqtisodiyoti. Toshkent, 2020.
4. Qodirov A., Ismoilov Sh. “Korxonalar iqtisodiyoti va menejmenti”. Toshkent, 2019.
5. “O‘zkimyosanoat AJ” hisobotlari, 2017–2024.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100